

Ett land – to folk

DET SAMISKE SOM EN NATURLIG DEL AV NORGESHISTORIEN

Aktuelle spørsmål

- ▶ Hva vet vi om samekulturens opprinnelse?
- ▶ Er de etterkommere av steinalderfolket, eller seinere innvandrere?
- ▶ Hvor i Norge har samene levd gjennom tidene?
- ▶ Hva slags spor finner vi etter samene som folk ?
- ▶ Hvilke endringer har samekulturen gjennomgått historisk?

Spørsmålet om opprinnelse

- ▶ Dagens DNA-forskning
 - ▶ En del av de som kom vandrende nordover etter siste istid
 - ▶ Opprinnelsen i Sør-Frankrike/Nord-Spania
 - ▶ En ny, mindre bølge fra Ural-området for ca. 2000 år siden

Språkhistorikernes bidrag

- ▶ Hovedtrekkene i utviklinga
 - ▶ 1500 – 1000 f.Kr. Finsk-samisk fellesspråk
 - ▶ 1000f.Kr. – 700 e.Kr. Protosamisk språk
 - ▶ Fra 700 e.Kr. Samisk
- Inneholder «substratord»
- ▶ Dialektutvikling fra 700-tallet

SAMISKE SPRÅK

Eldste arkeologiske funn

- ▶ Mortensnesfeltet i Varanger – ca.300 - 400 f.Kr.
- ▶ Gravfunn – neversvøp og gjenstandsmateriale
- ▶ Samisk ornamentikk

I Nordland funn som er nesten like gamle

Sauøy-skia fra Lofoten, 160 - 10 f.Kr.

Skriftlige kilder

- ▶ Romeren **Tacitus** i boka *Germania*, år 98 e.Kr. skriver om et folk han kaller «fenni»

Levde av jakt, dyrka ikke jorda, kledd i dyreskinn, husene et slags bindingsverk av grener, eller barkhytter, lykkeligere enn andre

- ▶ **Prokopios** og **Jordanes** ca. 550 «skridefinnen».

Med glatte treskinner på føttene farer de av sted fortere enn fuglen med både kvinner og barn...

Fangst- og jegerfolket

- ▶ Høvdingen Ottars beretning fra ca. 890 e.Kr.

Deres rikdom er for det meste basert på den skatt som samene betaler dem.

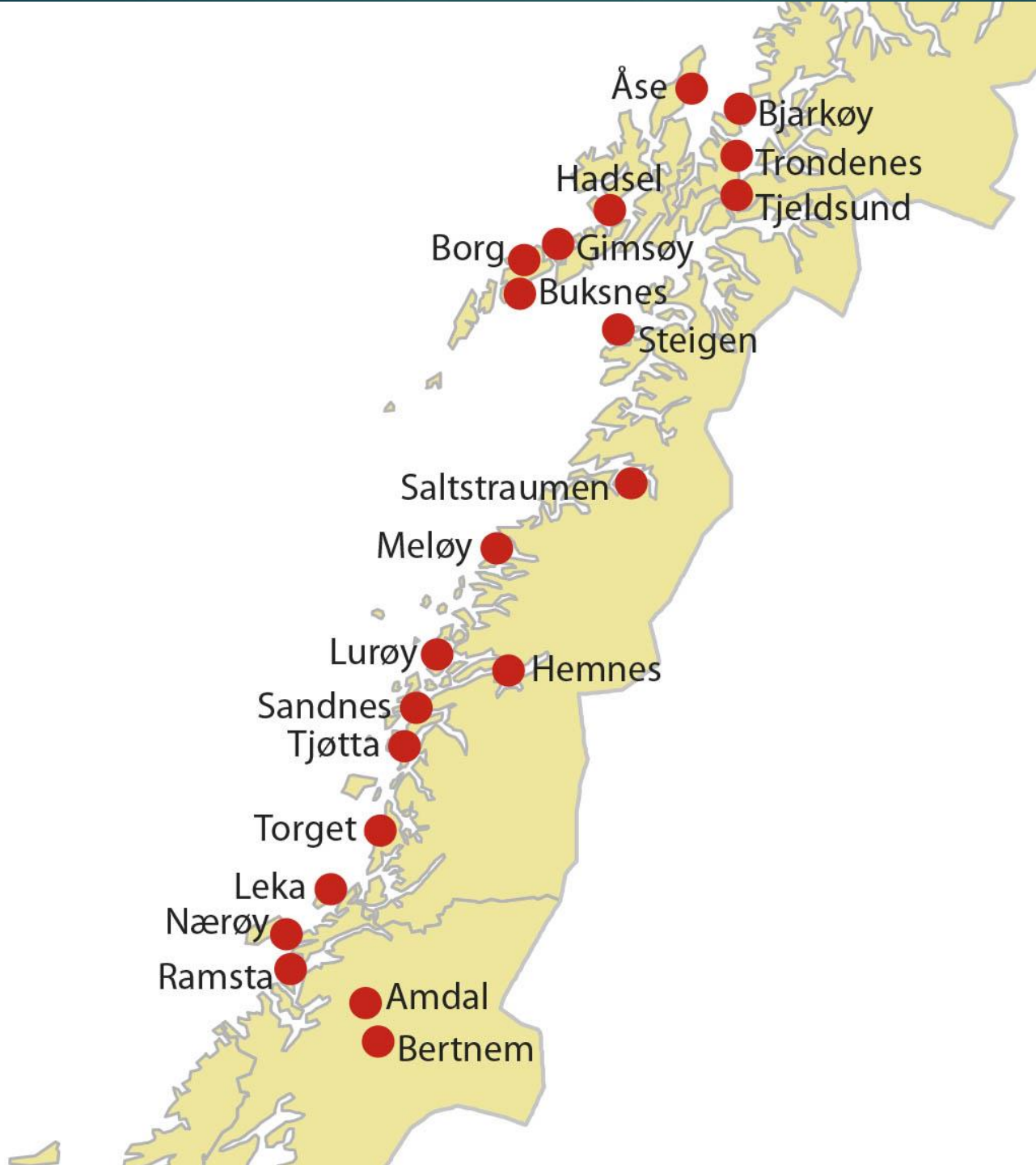
Denne skatt består i dyrehuder og fuglefjær og kvalbein, og skipstau som er laget av selhud og kvalhud. Enhver betaler etter sin stand. Den fornemste må betale 15 mårskinn og 5 reinskinn og 1 bjørneskinn...

Ottars beretning forts.

.....10 ambarer fjær, 1 bjørne- eller oterskinnskofte, og 2 skipstau. Hvert av disse skal være 60 alen langt (ca. 37 m). Det ene skal være laget av kvalhud, det andre av selhud.

Høvdingens bolig (Borg i Lofoten)

Samarbeidet mellom samene og høvdingene

Det tidligere bildet av høvdingene som plyndrere og undertrykkere, erstattet av et nytt:

Lars Ivar Hansens bok: *Samisk fangstsamfunn og norsk høvdingøkonomi* (1990).

- ▶ Det var et funksjonelt samarbeid mellom samene og høvdingene
- ▶ Pelsverk, skinn og andre varer i bytte mot sølv, jern, tekstiler m.m.
- ▶ Rikdom for begge parter: Samiske sølvskatter fra perioden 800 – 1200
- ▶ Samene ble en del av følget til høvdingene
- ▶ Samene respektert – mannsnavnet Finn tatt i bruk blant de norske
- ▶ Giftermål over den etniske grensa

«Finneferdene» - betydning

Høvdingenes enerett fra gammelt av

Mange fortellinger i sagaene om disse ferdene

Men: Hellig-Olav inndrar «finneferdene» (1016 -28)

Høvdingene får den tilbake i 1028 av kong Knut

Høvdingene samler seg derfor til motstand mot Olav i 1030

Striden toppe seg i slaget på Stiklestad 29. juli 1030

Historikeren Håvard Dahl Bratrein i boka *Høvding, jarl, konge* (2017)

For det norrøne Nord-Norge kan vi si at uten samisk pelshandel kunne knapt den håløygske overklassen ha utvikla seg til en likeverdige del av europeisk kultur i jernalderen og tidlig middelalder (s.77)

Konklusjon om samenes opprinnelse

- ▶ Samene er en del av Norges historie helt fra de eldste tidene og de bodde her lenge før den norske staten var planlagt eller grunnlagt.
- ▶ Det er dette som gir rett til urfolkbetegnelsen, til forskjell fra andre minoriteter i Norge
- ▶ Og: Ideen fra høynasjonalismens tid på slutten av 1800-tallet om at samene er et seint innvandret folkeslag fra øst, er fullstendig forlatt i forskningsmiljøene.

«Å skrive samene ut av historia»

- ▶ Rudolf Keyser (1830): Samene er «etterkommere av steinalderfolket»
- ▶ P.A. Munch (1851- 53) : «Den nasjonale historien kan ikke begynne før med de fastboende folkene»
- ▶ Ernst Sars (1873 - 91) : Samene er et primitivt folk som «kan settes ud af Betragtning» i skrivingen av Norgeshistorien

Nasjonalstat og grenser

- ▶ **Historia Norvegica ca. 1190**

- ▶ *Norge er delt på langs i tre belter hvor folk kan bo. Det første og bredeste er kystbeltet, det andre, mindre beltet kalles Opplandene; det tredje beltet er fullt av skoger hvor finnene bor, men uten å pløye jorden...*
- ▶ *Det fjerde lagdømmet er Hålogaland, hvor innbyggerne for en stor del bor sammen med finnene og driver handel med dem.*

Norges grense i nord

- ▶ Hålogaland nådde til Midt-Troms med fjorden Malangen som nordgrense (sammenfallende med korngrensa)
- ▶ Lenger nord lå Finnmark (eller Finnmarkene) – ikke underlagt noen enkeltstat. Trestatsbeskatning: Deling mellom russiske, svenske og norske skattekrevere
- ▶ Samene i fjordene og innlandet sør for Malangen (som også var «Finnmark»), ble beskattet av nordmenn og svensker

Samene i sør i middelalderen

- ▶ **Skriftlige kilder:**

- ▶ Snorres fortelling om finnekongen Svåse, hans datter Snefrid og Harald Hårfagre. Tofte i Gudbrandsdalen.
- ▶ Samen Finn Litle som var i tjeneste hos opplandskongen Rørek, som var den siste opponenteren til Olav Haraldsson på Østlandet.
- ▶ Borgarting og Eidsivating kristenretter: *Det er ubotsverk å fare til finner og la seg spå*

Arkeologiske funn sør for Trøndelag

- ▶ Aursjøen i Lesja: Utgravning i 2006 av samiske boplasser, ca. år 700 - 1300
- ▶ Ål og Hol i Hallingdal. Samiske tufter (26 stk.) med dateringer 600 – 1400
- ▶ Vestre Slidre, Valdres: Runde og ovale gammetufter av samisk type
- ▶ Østerdalen: Runebommehammer fra Rendalen og gammetufter. Naboskap til det store samiske gravfeltet på Vivallen på svensk side.

Benyttet litteratur om samene i sør

- ▶ Leif Bratseth: Samer sør for midnattsola. Fagbokforlaget 2014.
- ▶ Leiv Olsen: Sørsamisk historie i nytt lys. Univ. i Tromsø 2010.

Kort om utviklinga i Norge etter middelalderen

- ▶ Det samiske fangstsamfunnet avvikles 14-1500-tallet
- ▶ Kystsamene: Går over til fiske, jordbruk og båtbygging. De er den store majoriteten blant samene og lever fra Trøndelagskysten i sør til Varanger i nord
- ▶ Innlandssamene: Går i gang med tamreindrift både i nord og sør
- ▶ Skille fra 1850: Streng fornorskingspolitikk. De fleste kystsamene fornorskes og assimileres. Språk- og identitetsskifte. Denne prosessen har fortsatt helt fram til våre dager.